

KÜLTÜR VE MEDENİYET

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYETİ	2
DEVLET YÖNETİMİ	2
DİN VE İNANIŞ	6
ORDU	8
SOSYAL HAYAT	10
EKONOMİK HAYAT	13
HUKUK	15
TÜRK İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ	16
OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ	24
ORDU SİSTEMİ	39

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

DEVLET YÖNETİMİ

- ⦿ Hükümdarın töreyi uygulamak, halkı giydirmek ve korumak, orduyu komuta etmek, adaleti sağlamak, meclise başkanlık etmek gibi görevleri vardır. Ayrıca hükümdar seçildiğinde ilk icraatı töreyi tespit etmektir.

Not:

- ✓ Türkler geniş bir coğrafi alana yayılmış, yazıyı geç kullanmış ve göçebe hayat yaşamışlardır. Bu durum Türk tarihinin bir bütün olarak incelenmesini zorlaştırmış ve Türklerin ana yurtlarının belirlenmesini güçleştirmiştir.
- ✓ At unsuru göçü kolaylaştırmıştır. Ayrıca at, Türklerin kabiliyet gücünü arttırmış ve savaşlarda başarılı olmalarında etkili olmuştur.

- ⦿ Türklerde hükümdar ve ailesine ülkeyi yönetme yetkisinin Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılırdı. Bu anlayışa kut anlayışı denilirdi. Kut anlayışı babadan oğula geçerdi (veraset sistemi). Kut anlayışı hükümdarın mutlak anlayışının güçlenmesini sağlamıştır.
- ⦿ Kut inancının sonucu olarak Türklerde ülke hükümdar ve ailesinin (hanedan) ortak malı sayılmıştır.
- ⦿ Hükümdarın erkek çocuklarına Tigin (tegin) denirdi. Tiginler küçük yaşlardan itibaren devlet yönetiminde tecrübe kazanmaları amacıyla bazı boy ve oymakların başına idareci olarak görevlendirilirdi.
- ⦿ Gök Tanrı inancında güneşin doğduğu yer yani doğu kutsal sayılırdı. Bu yüzden hakan doğuda otururdu.
- ⦿ Devlet çoğu zaman sağ - sol, doğu - batı gibi iki büyük idari bölgeye ayrılarak yönetilirdi (ikili teşkilat-federasyon). Hakan ülkenin doğu kanadını, batı kanadını ise yabgu unvanıyla hükümdarın kardeşi yönetirdi. İkili teşkilat ilk kez Asya Hun Devleti tarafından uygulanmıştır.
- ⦿ Devlet işleri, Kağanın başkanlığında toplanan kurultayda görüşülürdü.
- ⦿ Kurultay; Toy meclisi, keneş, kengeş, ternek gibi isimlerle de adlandırılırdı.
- ⦿ Kurultay üyeleri; kağan, hatun, vezirler, boy beyleri üst düzey devlet görevlileri, halkın önde gelenleri ve özel durumlarda ise yabancı toplulukların temsilcileri yer alırdı.

Hükümdarlık

Alametleri: Otağ (çadır), örgin (taht), tuğ (sancak), sorguç (kotuz), davul, yay, kılıç, kama

Unvanları: Han, kağan, ilteriş, idikut (uygurlarda), tanhu, ilteber, şanyu

Özellikleri: Alplik, adillik, akıllılık, bilgelik, cesaret, erdemlilik

Hükümdara devlet idaresinde yardımcı olan kişiler ve özellikler şunlardır:

Hatun: Hükümdarın eşi olup ona vekillik yapar. Kurultaya katılır, elçi kabul eder. Emirnamelere hakanın dışında imza atma yetkisi vardır.

Yabgu: Hükümdarın kardeşi olup ülkenin batı kanadını yönetir.

Tigin: Hükümdarın çocuğu (şehzade)

Şad: Devlet idaresinde görevli şehzade

Vezir: Hükümdara devlet idaresinde yardımcı olur.

Ayuki: Hükümet (Bakanlar kurulu)

Aygucı: Hükümdar olmadığı zamanlarda kurultaya başkanlık eder.

Buyruk: Bakan, hükümet üyesi

Tutuk: Askeri vali

Tudun: Vergi tahsildarı

Sûbaşı: Ordu komutanı

Tamgacı: Hükümdar mührünü kullanır.

Bitikçi: Yazı işlerinden sorumlu

Ağılığ: Hazineden sorumlu

DİN VE İNANIŞ

- İlk Türklerde en yaygın inanış Gök Tanrı inancıydı.
- Gök Tanrı inancının yanında sihir ve büyüye dayanan Şamanizm'e ve çevre kültürünün etkisiyle bazı boylar arasında yayılan Maniheizm, Budizm, Hristiyanlık gibi dinlere inananlar da olmuştur.
- Uygurların Maniheizm'i kabul etmesinden sonra bu din için yaptıkları tapınaklar mimarinin gelişmesini sağlamıştır.
- İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinden Uygurlar, Budizm ve Maniheizm dinlerini; Macarlar, Tuna Bulgarları, Peçenekler ve Kumanlar Hristiyanlığı; Hazar halkı arasında ise Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet yayılmıştır.

KAVRAMLAR

Kut: Gök Tanrı'nın verdiği yönetme yetkisi

Yuğ: Cenaze töreni

Sagu: Ölen kişinin arkasından söylenen ağıt

Kurgan: Ölülerin gömüldüğü oda şeklinde mezar

Eşük: Kefen

Umay: Kadın Tanrıça

Balbal: İnsan figürlü mezar taşı

Uçmağ: Cennet

Tamu: Cehennem

Kam/Baksı: Din adamı

ORDU

- ⦿ Onlu sisteme göre düzenlenen Türk ordu teşkilatında ordu, atlı birliklerden oluşur ve gerektiğinde eli silah tutan herkes savaşa katılırdı (Ordu-millet).
- ⦿ Türklerin en çok kullandıkları savaş taktiği, sahte geri çekilme ve pusu kurmaya dayalı olan turan taktiği (kurt kapanı) olmuştur.
- ⦿ Türk ordusu daimi olup Türk ordusunda ücretli asker yoktur.
- ⦿ Türk ordu sistemi, başta Çin olmak üzere Roma, Bizans, Moğol ve Slav ordu sistemlerini etkilemiştir.
- ⦿ İlk disiplinli Türk ordusunu kuran Mete Han'ın tahta çıktığı MÖ 209 yılı Türk Kara Kuvvetleri'nin kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir.

KAVRAMLAR

Sü: Ordu

Böri: Asker

Yelme: Keşif ve yıpratma amaçlı seferleri düzenleyen keşif kolları

Tarkan / Sûbaşı: Kağana yardımcı komutanlar

SOSYAL HAYAT

- İslamiyet'ten önceki Türklerde oğuşların (aile) birleşmesiyle uruglar (soy), urugların birleşmesiyle bodlar (boy), bodların birleşmesiyle budunlar (boylar birliği), budunların birleşmesiyle de il (devlet) meydana gelirdi.
- İlk Türk devletleri yarı göçebe yaşam tarzını sürdürmüşlerdir. Yaylak ve kışlaklarda hayvancılık yapmışlardır.
- Göçebe yaşamın etkisiyle kölecilik yoktu, uzun süreli hapis cezası verilmezdi.
- Konargöçer hayat, insanların birbirine olan ihtiyacını artırmıştır. Bu durum Türklerde sosyal dayanışmayı da kuvvetlendirmiştir.
- Bu dayanışma toy denilen zafer şölenleri, nevruz bayramı, yağ denilen cenaze törenleri ile daha da güçlenmiştir.
- Türklerde cinsiyet ayrımı yoktur. Kadın sosyal ve siyasal alanda etkindir.
- Tek eşlilik vardır. Aile içi evlilik olmaz. Çeyiz ve başlık parası gibi uygulamalar bulunur.

KAVRAMLAR

Kün: Halk

Budun: Millet

Ög: Anne

Kang: Baba

Yumuş/Eğne: Çeyiz

Kaling: Başlık parası

Törün: Düğün yemeği

Göçebe Hayatın Türk Toplumuna Etkisi

- ⦿ Türk yapısına savaşçı özellik kazandırmıştır.
- ⦿ Sosyal sınıfların oluşmasını engellemiştir (Toprağa dayalı işçiliğin olmaması ve toprağın devlet malı sayılması sonucu).

- ⦿ Özel mülkiyeti engellemiştir.
- ⦿ Feodal düzenin ortaya çıkmasını engellemiştir.
- ⦿ Teşkilatçılık özelliği gelişmiştir.
- ⦿ Geniş bir coğrafyaya yayılmalarında etkili olmuştur.
- ⦿ Mimari ve tarımsal faaliyetlerin gelişmesini engellemiştir.
- ⦿ Bozkır kültürünün doğmasında etkili olmuştur.
- ⦿ Hapis cezalarının kısa süreli olmasında etkili olmuştur.
- ⦿ Kalıcı eserler yerine taşınabilir eserler verilmiştir.
- ⦿ Çadır sanatı ve el işlemeciliği gelişmiştir.
- ⦿ Yazıyı geç kullanmalarına neden olmuştur.
- ⦿ Yazılı hukuk kurallarının ortaya çıkması gecikmiştir.
- ⦿ Ordu-millet anlayışını hakim kılmıştır.

EKONOMİK HAYAT

- Orta Asya, iklim ve coğrafya olarak tarım yapmaya elverişli değildir.
- Bu sebeple Türklerin temel geçim kaynağı hayvancılıktır.
- Türklerin ihraç ettiği ürünler arasında et, deri, kösele ve ithal ettiği ürünler arasında; arpa, buğday, deri vb. bulunurdu.
- Türkler tarihte konserve yapan ilk millet olarak kabul edilmektedir.
- Hunların Altay bölgesinde açtığı ve Kök Türkler tarafından da kullanılan “Tötö Kanalı” Türklerin tarıma da önem verdiğini gösterir.
- Türklerin yetiştirdiği ilk ürünler yonca, sarı ve mısırdır.
- Bu dönemde dünyanın en önemli ticaret yolları olan İpek ve Kürk yolu Orta Asya devletleri arasında sürekli mücadele nedeni olmuştur.
- Tarihin ilk serbest ticaret pazarı Asya Hun Devleti ile Çin arasında kurulmuştur.
- Tarihte para basan ilk Türk devleti Kök Türklerdir. Kendi adına para bastıran ilk Türk hükümdarı ise Türgiş Hakanı Baga Tarkan’dır.
- Yerleşik hayata geçen Uygurlarda borç, faiz, kira gibi uygulamalar görülmüştür. Bu uygulamalar Türklerde bankacılığın temeli olarak kabul edilir.

KAVRAMLAR

Satir: Disk şeklindeki madeni para

Ulca: Ganimet

Savga: Haraç vergisi

Yüklet: Develerle çekilen dört tekerlekli araç

Geçiş Vergisi: Kervan ticareti yapanlardan alınan vergi

Çav: Uygurlarda kağıt para

Böz/Kamdu: Uygurlarda değişim aracı mühürlü kumaş

Kuanpoyu: Böz için kesilen ham kumaş

HUKUK

- ⦿ Göçebe yaşam tarzının sonucu olarak Türklerde kölelik yoktu ve cezalar daha çok kısasa dayalı uygulanır, uzun süreli hapis cezası verilmezdi.
- ⦿ İslamiyet öncesi Türklerde toplum ve devlet idaresi töreye göre düzenlenirdi. Törenin üç kaynağı vardı. Bunlar; kurultay, kağanın emirleri ve geleneklerdi. Töreye uymamak en büyük suç sayılırdı. Hükümdar bile töreye uymak zorundaydı.
- ⦿ Törenin değişmez unsurları arasında; adalet (könilik), eşitlik (tüzlük), iyilik (uzluk), insanlık (kişilik) bulunur.
- ⦿ Kurultay, yüce divan niteliği taşır. Üst düzey yöneticileri yargılardı.
- ⦿ Adli suçlara ise yargucu/yargan idaredeki mahkemelere bakardı.
- ⦿ Uygurlardan itibaren yazılı hukuk kuralları uygulanmaya başlamıştır.

TÜRK İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

DEVLET YÖNETİMİ

- Devlet yönetiminde eski Türk geleneklerini devam ettirmişlerdir. Devlet, hükümdar ailesinin ortak malı sayılmıştır.
- Hükümdarlığın Tanrı tarafından verildiğine inanılması, İslamiyet'in kabulünden sonra halifeden onay alma şeklinde değiştirilmiştir.
- Selçuklularda Melik denilen hanedan üyelerinin yanlarına Atabey unvanlı tecrübeli devlet adamları verilerek çeşitli bölgelere veya illere yönetici olarak gönderilirdi.
- Devletin merkezinde, hükümdarın başkanlığında devlet işlerini görüşmek üzere Büyük Divan (Divan-ı Saltanat) toplanırdı.
- Divan-ı Saltanat dörde ayrılırdı. Bunlar askeri ve hukuki işler dışında her türlü faaliyetlerle ilgilenen Divan-ı İşraf, yazışma işleriyle uğraşan Divan-ı Tuğra, mali işlerle uğraşan Divan-ı İstifa, askeri konularla ilgilenen Divan-ı Arz'dır.

SARAY TEŞKİLATI

⦿ Karahanlılarda saraya “kapu” Selçuklularda ise “dergah” ya da “bargah” olarak adlandırılmıştır.

Vezir: Saray teşkilatının başında bulunan kişi. Divan başkanlığına vekalet etmiştir. Gaznelilerde Hâce-i Buzurg Karahanlılarda ise Yuğruş denir.

Hacibü'l-Hüccab: Vezir ve diğer birimler arasındaki işleri düzenleyen yönetici

Serhenk: Törenlerde yol düzenini sağlayan kişi

Emir-i Ahur: Atların ve hayvanların bakımını yapan kişi

Emir-i Silahdar: Silahların bakımını yapan kişi

Emir-i Meclis: Sultanın ziyafet salonlarını düzenlemekten sorumlu kişi

Hares Emiri: Devlet ve padişaha karşı suç işleyenleri cezalandıran kişi

Vekil-i Hâss: Saraya ait işlerle ilgilenen kişi

Abdar: Padişahın temizliği ile ilgilenen kişi

Çaşnigir: Padişahın yiyecekleri ile ilgilenen kişi

Şarabdar: Padişahın içecekleri ile ilgilenen kişi

Camedâr: Padişah ve ailesinin elbiseleriyle ilgilenen kişi

Candar: Sarayı korumakla görevli kişi

Alemdar: Savaşlarda sancak ve bayrağı taşıyan kişi

Emir-i Şikâr: Padişahın av işlerini tertipleyen kişi

Hansalar: Saray mutfağı ve padişah sofrasıyla ilgilenen kişi

Devaddar: Padişahın yazı takımını koruyan kişi

EYALET (TAŞRA) TEŞKİLATI

- ⦿ Selçuklularda taşradaki en büyük idari birim eyaletlerdir.
- ⦿ Eyaletler, vilayetlerden oluşur. Eyaletlerin başında “melik, şehzade” bulunur ya da eyaletlerini “sipehsalar” denilen komutanlar naip olarak (vekaleten) idare etmişlerdir.

Not:

- ✓ Amid: Vilayetlerde yönetimden sorumlu sivil görevli
- ✓ Ulak: Posta teşkilatı görevlisi
- ✓ Şihne: Askeri ve idari yönetici
- ✓ Subaşı: Ordu komutanı
- ✓ Bitikçi: İç ve dış yazışmacı
- ✓ Hacıp: Divan ve padişah arasında ilişkiyi sağlayan kişi
- ✓ Narh: Fiyat belirleme
- ✓ Pervaneci: Arazi işleriyle ilgilenen kişi

ORDU

⦿ Bu devletlerdeki ordunun bölümleri şunlardır:

Hassa Ordusu: Atlı birliklerden ve yayalardan oluşan, sürekli savaşa hazır orduydı. Türk boylarından toplanan bu ordunun masrafları devlet tarafından karşılanırdı.

İkta Askerleri: İhtiyaçları toprak gelirlerinden karşılanan atlı birliklerdir. Askeri ikta sistemini uygulayan ilk Türk İslam devleti Büyük Selçuklu Devleti'dir.

Guleman-ı Saray: Gulam sistemini ilk olarak Karahanlılar uygulamıştır. Devşirmelerden oluşur. Bistegani denilen maaş alırlar. Saray ordusudur. Hükümdarı ve başkenti korur.

Türkmenler: Devlet başkanının daveti sonucu Türkmenlerden savaş zamanında orduya katılan askerlerdir.

Bağlı Devletlerin Askerleri: Bağlı devlet ve beyliklerden savaş zamanında gönderilen ücretli askerlerdir.

HUKUK

- ⦿ Hukuk şeri (aile, ölüm, miras, ticaret) ve örfi (yönetim, askeri ve mali) olmak üzere ikiye ayrılmıştı.
- ⦿ Mahkemelerin başında kadılar vardı. Kadıların başında **Kadı'ül Kudat** bulunurdu.
- ⦿ Örfi hukuka **Emir-i Dad** başkanlığında yüksek mahkemeler bakardı.
- ⦿ **Kadı Leşger** askeri davalardan sorumludur.

DİN

- ⦿ İslamiyet, Talas Savaşı'nın ardından Türkler arasında yayılmaya başlamıştır.
- ⦿ İslamiyet'in değerleriyle bütünleşen gaza ve cihat ruhu ile hareket eden bu topluluklar Horasan erenleri ya da alperen olarak tanımlanmıştır.
- ⦿ İlk Türk İslam mutasavıffı "Ahmet Yesevi" ilk Türk İslam tarikatı ise "Yesevilik"tir.

SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

- ⦿ Türkler arasında İslamiyet'in kabulünden sonra yerleşik hayat yaygınlaşmakla beraber konargöçer yaşam tarzını sürdürenlerde vardı.
- ⦿ Toplum şehirliler ve köylüler olmak üzere iki ayrı gruptan oluşmaktaydı.
- ⦿ Toplumda sınıf ayrımı olmamakla birlikte Müslüman olmayanlar devlet yönetiminde görev alamazlardı.
- ⦿ Türk İslam devletlerinin başlıca gelir kaynakları arasında; öşür (Müslümanlardan alınan ürün vergisi), haraç (Müslüman olmayan halktan alınan ürün vergisi) ve cizye (Müslüman olmayan halktan, askerlik muafiyeti karşılığı alınan vergi) gibi vergiler yer alırdı.
- ⦿ Ayrıca; ganimetlerin beşte biri, orman, maden ve tuzla gelirleri, ticaret yollarından elde edilen gümrük vergileri, bağlı devlet ve beyliklerin gönderdiği vergiler Türk İslam devletlerinin diğer gelirlerini oluştururdu.
- ⦿ Türk İslam devletlerinde ülke toprakları kişilere ait mülk ve devlete ait olan miri topraklar olmak üzere ikiye ayrılırdı.
- ⦿ Mülk topraklar, Haraci ve Öşri şeklinde ayrılırdı.
- ⦿ Ülke topraklarının büyük bir kısmını oluşturan miri topraklar; has, ikta ve vakıf topraklar olarak üçe ayrılırdı.

Has topraklar: Gelirleri hükümdar ve ailesine ayrılan araziler.

İkta topraklar: Gelirleri ile ikta askeri sınıfının yetiştirildiği arazilerdir. Emir, vali ve komutanlara verilirdi. İkta sistemi İlk olarak Hz. Ömer Dönemi'nde uygulanmıştır.

Vakıf topraklar: Gelirleri sosyal tesislere ve hayır kurumlarına ayrılan arazilerdi.

OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

Devlet Yönetimi

- Devlet yönetiminde Türkiye Selçuklu Devleti, Büyük Selçukluları; beylikler ise Türkiye Selçuklularını örnek almışlardır.
- “Kut” anlayışı ile “Ülke hanedan üyelerinin ortak malıdır.” anlayışı devam ettirilmiştir.
- Devletin merkezinde, hükümdarın başkanlığında devlet işlerini görüşmek üzere Büyük Divan (Divan-ı Saltanat) toplanırdı.
- Türkiye Selçuklularında Büyük Divana bağlı farklı divanlar da vardı. Bunlar;

Divan-ı İstifa: Mali işlere bakan divan

Divan-ı Arz: Ordu ihtiyaçlarına bakan divan

Divan-ı İnşa (Tuğra): Yazışmalara bakan divan

Divan-ı İşraf: Askeri ve adli konular dışında tüm konuların denetleyicisi olan divan

Niyabet-i Saltanat: Hükümdar vekilliği

Divan-ı Pervane: Arazi defterlerinin kaydını tutan divan

- ⦿ Niyabet-i Saltanat ve Pervaneci isimli divanlar Büyük Selçuklularda bulunmazdı.
- ⦿ Hükümdar başkentte olmadığı zaman devlet işleri “**naib**” tarafından yönetilirdi.
- ⦿ Türkiye Selçukluları merkezi otoriteyi güçlü tutabilmek için geniş iktalara yer vermemişlerdir.
- ⦿ Türkiye Selçuklu sultanları, Büyük Selçuklu hükümdarlarından farklı olarak;
 - ▶ keyhüsrev,
 - ▶ keykavus,
 - ▶ keykubat

gibi Farsça unvanlar kullanmışlardır.

- ⦿ Türkiye Selçuklularında ordu teşkilatı, hukuk sistemi (örfi ve şer’i hukuk) ve toprak sistemi Büyük Selçuklulardan alınmıştır.

ORDU, TOPRAK YÖNETİMİ VE SOSYAL HAYAT

- ⦿ Türkiye Selçuklularında denizcilik ve donanma faaliyetleri, Anadolu'nun üç tarafı denizlerle çevrili olduğundan gelişmiştir.
- ⦿ Türkiye Selçuklularında donanma komutanına Reis'ül bahr veya Emirü'l Sevahil denilirdi.
- ⦿ Türkiye Selçuklularında askeri davalara Kadiasker (Kadı-yı leşker) denilen askeri kadılar bakardı.
- ⦿ Ordu, Büyük Selçuklu Devleti'nde olduğu gibi şu ana sınıflarından oluşurdu:
 - ▶ Hassa askerleri (hükümdara bağlı ordu),
 - ▶ Sipahi askerleri (İkta sahiplerinin yetiştirdiği askerler),
 - ▶ Türkmen kuvvetleri (uç bölgelerde yaşayan ve her an savaşa hazır olan askerler)
 - ▶ Bağlı devlet ve beyliklerin askerleri.

SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

- ⦿ Türkiye Selçuklularında halk yaşam şekillerine göre konargöçer, köylüler ve şehirliler olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.
- ⦿ Selçuklularda başta hükümdarlar ve varlıklı insanlar, Anadolu'nun her yerinde imarathaneler (aşevleri) ve darüşşifalar (hastaneler) kurarak halka ücretsiz hizmet götürmüşlerdir.
- ⦿ Selçuklularda;
 - ▶ İlk madeni para (bakır) I. Mesut zamanında,
 - ▶ İlk altın para II. Kılıç Arslan zamanında bastırılmıştır.
- ⦿ Gümüş sikkelere “dirhem”, altın sikkelere “dinar”, devlet hazinesine “hazine-i amire”, sultanların şahsına ait hazineye ise “hazine-i hassa” adı verilmiştir.
- ⦿ Anadolu'nun coğrafi konumu itibariyle Selçuklu sultanları ticareti bir devlet politikası haline getirmeye çalışmışlardır.
- ⦿ Ekonomik açıdan Türkiye Selçuklularının en önemli geçim kaynağı ticaretti.
- ⦿ Şehirde oturan esnafın aralarında birleşerek kurdukları dini ve ekonomik özellik taşıyan teşkilata “Ahi Teşkilatı” adı verilmiştir.

- ⦿ Gayrimüslimlerin üye olamadığı Ahi Teşkilatının;
- ▶ üyelerine mesleki eğitim verme,
- ▶ kredi sağlama,
- ▶ üretilen malların fiyatını belirleme
- ▶ Kalite kontrolünü yapma

gibi amaçları vardır.

- ⦿ Ahi Teşkilatı Osmanlı Devleti'nde Lonca Teşkilatı olarak devam etmiştir.
- ⦿ Türkiye Selçuklu Devleti ticareti geliştirmek için şu faaliyetlerde bulunmuştur:
 - ▶ Kervanlar ücretsiz olarak korunmuştur.
 - ▶ Zarar uğrayan kervanın zararı devlet tarafından karşılanmıştır (sigorta sistemi).
 - ▶ Yabancı tüccarlara düşük gümrük tarifesi uygulanmıştır.
 - ▶ Anadolu'da düzgün yollar ve kervansaraylar yapılmıştır.
 - ▶ Yabancı tüccarlar Anadolu'ya, Türk tüccarlar ise Kıbrıs, Suriye ve Kırım'a yerleştirilmiştir.
 - ▶ Suğdak, Alanya, Antalya ve Sinop gibi liman şehirlerinin alınmasına önem verilmiştir.
 - ▶ Yabancı devletlerle ticaret antlaşmaları yapılmıştır.

KAVRAMLAR

Muhtesib: Belediye işleriyle ilgilenen kişi

Şurta: Dönemin emniyet müdürü

Bedesten: Alışveriş merkezi

İmaret: Aşevi

Kümbet: Anıt mezar

Şifahane: Hastane

EGEMENLİK ANLAYIŞI

- Osmanlı Devleti yönetiminde eski Türk gelenekleri, İslam dininin kuralları ve hakim olunan bölgedeki yönetim anlayışı etkili olmuştur.
- Devlet yönetiminde mutlak monarşi (devletin tek kişi tarafından yönetilmesi) etkili olmuştur.
- Orhan Bey'e kadar ülke hanedan üyelerinin ortak malıdır. I. Murat Dönemi'nde ülke toprakları padişah ve oğullarınındır. Fatih Dönemi'nde ülke toprakları sadece padişahındır. I. Ahmet Dönemi'nde Ekber ve Erşed sistemi getirilmiştir (en yaşlı ve olgun kişinin başa geçmesi).
- Osmanlı padişahlarının Yavuz Sultan Selim Dönemi'nden başlayarak halife unvanı da kullanmalarıyla devletin teokratik yapısı güçlenmiştir.
- Osmanlı'da devlete; Devlet-i Aliye, Devlet-i Muazzama denilmiştir.
- Ayrıca devletin devamlılığı esas olduğu için "Devlet-i Ebed-i Müddet" ifadesi de kullanılmıştır.

MERKEZ TEŞKİLATI

- ⦿ Merkez teşkilatı; padişah, saray ve Divan-ı Hümayundan oluşuyordu.

Padişah

- ⦿ Devlet teşkilatının başı padişahı. Orduyu komuta etmek, büyük devlet adamlarını atamak, savaşa ve barışa karar vermek en önemli görevleriydi.
- ⦿ Padişaha ait kararlar: Ferman, kanunname, beratlar, yasaknameler ve adaletnameler olarak çıkardı.
- ⦿ Hükümdarın unvanları: Bey, gazi, hakan, sultan, han, hüdavendigar, hünkâr, padişah ve halife.
- ⦿ Hükümdar sembolleri: Hutbe, sikke (para), nevbet (davul), sancak, tuğ, tuğra, taht, otağ (çadır), hilat, alem (bayrak), cülûs bahşişi.
- ⦿ Şehzadelerin saray içinde ilk öğretimlerini gördükleri okula “Şehzadegan Mektebi” denmiştir.
- ⦿ 16. yüzyıl sonlarına kadar şehzadeler tecrübe kazanmaları için “Çelebi Sultan” unvanıyla vali olarak “lala” denilen eğitimcilerin kontrolünde sancaklara gönderilmişlerdir.

Saray

- ⦿ Hükümdarın devleti yönettiği ve özel hayatını sürdürdüğü yere saray denilmiştir.
- ⦿ Divan toplantıları, cülûs törenleri, yabancı elçilerin kabulü ve bayramlaşma töreni sarayda yapılır.
- ⦿ Osmanlı'nın kuruluş yıllarında Bursa ve Edirne sarayları inşa edilmiştir.
- ⦿ Osmanlı Devleti'ne sırasıyla Söğüt, Karacahisar, İznik, Bursa, Edirne ve İstanbul başkentlik yapmıştır. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla kadar Topkapı Sarayı, 19. yüzyılda ise Dolmabahçe, Çırağan, Beylerbeyi ve Yıldız sarayları devletin yönetim merkezi olarak kullanılmıştır.
- ⦿ Fatih Dönemi'nde inşa edilen Topkapı Sarayı üç bölümden oluşuyordu. Bunlar:
 - ▶ **Birun:** Devlet işlerinin yürütüldüğü bölümdür (Devlet görevlileri yer alırdı.).
 - ▶ **Enderun:** Devlet adamlarının eğitim gördüğü bölümdür (Devşirmeler yer alırdı.).
 - ▶ **Harem:** Padişahın özel hayatını sürdürdüğü bölümdür (Padişahın aile fertleri ve saray kadınları yer alırdı.).
- ⦿ İstanbul; Pay-i Taht, Der-saadet, İstanbol, İslambol, Asitane, Konstantiniye, Konstantinopolis gibi isimlerle anılmıştır.

Divan-ı Hümayun

- ⦿ Devlet işlerinin görüşüldüğü, savaşa ve barışa karar verildiği ve büyük davalara bakıldığı yerd. Divan-ı Hümayun kararları mühimme defterine kaydedilirdi. Bu kayıtları beylikçi, tahvil, ruûs ve amedi kalemleri tutardı. Divanda son söz padişaha aitti.
- ⦿ Orhan Bey Dönemi'nde kurulan Divan'a Fatih Dönemi'nde sadrazam başkanlık yaptı. Divan II. Mahmut Dönemi'nde kaldırıldı ve yerine Nazırlıklar (Bakanlıklar) kuruldu.
- ⦿ Divan, türleri bakımından beşe ayrılırdı. Bunlar:
 - ▶ Ayak Divanı: Olağanüstü durumlarda toplanan divandır.
 - ▶ Galebe Divanı: Yabancı devletlerin elçileri kabul edildiğinde toplanırdı.
 - ▶ Sefer Divanı: Ordunun sefere çıkacağı zaman toplanırdı.
 - ▶ İkinci Divanı: Divanda yarım kalan işler tamamlanırdı.
 - ▶ Ulufe Divanı: Yeniçeri maaşlarının dağıtıldığı divandır.
 - ▶ Cuma ve Çarşamba divanı: Yargı işleri ve şikâyetlerin dinlendiği divandı.

- ⦿ Divan üyelerinin başı padişahı. Padişah dışında;
 - ▶ Sadrazam: Bugünkü başbakan görevini üstlenen görevliydi.
 - ▶ Vezirler: Yönetim ve askeri işlere bakardı.
 - ▶ Kazasker: Yargı işlerine bakar ve kadı ile müderrisleri atardı.
 - ▶ Defterdar: Mali konularla ilgilenirdi.
 - ▶ Nişancı: Divan kararlarına padişahın tuğrasını çekerdi. Tahrir defterlerini tutar, tapu ve kadaastro işlerine bakardı.
 - ▶ Şeyhülislam: Divan kararlarının dine uygunluğunu incelerdi.
 - ▶ Kaptan-ı Derya: Donanmadan sorumluydu.
 - ▶ Reisü'l Küttap: Dış işlerden sorumluydu.
 - ▶ Yeniçeri Ağası: İstanbul'un güvenliğinden sorumluydu.

TAŞRA TEŞKİLATI

Osmanlı Devleti'nde taşra teşkilatının kurulmasında, bölgelerin merkeze olan uzaklıkları, üretim faaliyetleri ve etnik yapıları dikkate alınmıştır.

Eyalet

- ⦿ Osmanlı Devleti'nde eyalet yöneticileri beylerbeyidir.
- ⦿ Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi Kütahya, Rumeli Beylerbeyliği'nin merkezi Manastır'dır.
- ⦿ Eyaletlerde asayiş subaşı, adaleti ise kadı sağlardı.
- ⦿ Eyaletler üçe ayrılırdı. Bunlar;
 - ▶ **Salyaneli (Yıllıklı) Eyaletler:** Tımar sisteminin uygulanmadığı eyaletlerdir. Bu eyaletlerden elde edilen gelirler doğrudan merkeze aktarıldı. Mısır, Habeş, Yemen, Tunus, Bağdat, Cezayir ve Trablusgarp bu eyaletlerdendir.
 - ▶ **Salyanesiz (Yıllıksız) Eyaletler:** Tımar sisteminin uygulandığı eyaletlerdir. Topraklar has, zeamet ve tımarlara ayrılmıştır. Rumeli, Budin, Bosna, Anadolu, Karaman, Sivas, Musul ve Erzurum bu eyaletlerdendir.
 - ▶ **Özel Yönetimi Olan Eyaletler:** İç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı'ya bağlı, yöneticilerinin padişah tarafından belirlendiği yerlerdir. Yıllık vergilerini ödemelerinin yanında ihtiyaç duyulduğunda Osmanlı Devleti'ne savaşlarda asker de yollardı. Erdel, Eflak, Hicaz, Kırım ve Boğdan bu eyaletlerdendir. Ancak Hicaz, kutsal yerlerin (Mekke-Medine) bulunduğu bölge olması nedeniyle vergi ve asker vermezdi.

Sancak

- ⦿ Kazaların birleşmesiyle oluşurdu. En üst yöneticisi sancakbeyidir. Hem yönetim hem de askeri işlerden sorumluydu.
- ⦿ Güvenlik subaşı tarafından sağlanırdı.

Kaza

- ⦿ Hem idari hem de adli birimdir. Kazalardaki en üst yönetici kadıydı.
- ⦿ Asayiş subaşı sağlardı.
- ⦿ Adalet işlerine kadı bakardı.
- ⦿ Taşrada ayrıca çarşı ve pazar denetleyicisi olarak muhtesip, pazara gelen ürünlerin tartılıp adaletli dağılmasını sağlayan kapan emini, yerleşim yerlerinde kamu haklarını koruyan beytül mal emini, ticaret ve sanat ile ilgili vergileri toplayan bac emini görev almıştır.

Köy

- ⦿ Osmanlı devlet teşkilatının en alt idaresiydi.
- ⦿ Köyde asayişî tımarlı sipahiler sağlardı (Yiğitbaşı).
- ⦿ Adalet işlerine naib (kadı yardımcısı) bakardı.
- ⦿ Yönetimden köy kethüdası sorumluydu.

ORDU SİSTEMİ

KARA ORDUSU

Kapıkulu Askerleri

Piyadeler

- ⦿ **Acemioğlanlar:** Diğer ocaklara asker yetiştiren ocaktır.
- ⦿ **Yeniçeriler:** Savaş olmadığı zaman merkezde yer alıp padişahı koruyan ocaktır.
- ⦿ **Cebeciler:** Silah yapımını, bakımını ve onarımını sağlayan ocaktır.
- ⦿ **Topçular:** Top dökmek ve mermisini yapmakla görevli ocaktır.
- ⦿ **Top Arabacıları:** Topların nakli ile görevli ocaklardır.
- ⦿ **Humbaracılar:** Havan topu ve el bombası yapan ocaktır.
- ⦿ **Lağımıcılar:** Kale kuşatmalarında surları yıkıp köprü yapan ocaktır.

Süvariler

- ⦿ **Silahtar ve Sipahi:** Savaşta padişahın çadırını korurlardı.
- ⦿ **Sağ ve Sol Garipler:** Savaş araç-gereçlerini ve hazineyi korurlardı.
- ⦿ **Sağ ve Sol Ulufeciler:** Savaşta saltanat sancağını korurlardı.

Eyalet Askerleri

- ⦿ **Tımarlı Sipahiler:** Eyalet askerlerinin en önemli kısmını oluşturlardı.
- ⦿ **Akıncılar:** Sınırlarda keşif savaşları yaparlardı.
- ⦿ **Azaplar:** Savaşlarda yeniçerilerin önünü açarlardı.
- ⦿ **Yörükler:** Konargöçerlerin oluşturduğu yardımcı birliklerdi.
- ⦿ **Sakalar:** Savaşlarda askerlere içecek dağıtırlardı.
- ⦿ **Deliler:** Sınırları koruyan hafif birliklerdi.
- ⦿ **Yayalar ve Müsellemeler:** Ordunun önünden giderler ve yollar, köprüleri onarırlardı.
- ⦿ **Gönüllüler:** Sınır şehir ve kasabalarını korurlardı.
- ⦿ **Beşliler:** Sınır boylarında bulunup kaleleri korurlardı.
- ⦿ **Turnalar:** Postacılık ve haberleşme görevleri yaparlardı.
- ⦿ **Voynuk:** Ordu atlarına bakan Hristiyan askerlerdi.
- ⦿ **Martolos:** Geçitlerde güvenliği sağlayan Hristiyan askerlerdi.
- ⦿ **Cerahor:** Ordunun geçeceği yerde yol ve siper açan Hristiyan askerlerdi.

Yardımcı Kuvvetler

- ⦿ Bağlı beylik ve eyaletlerden gönderilen askerlerdi.

DENİZ ORDUSU

- ⦿ İlk Osmanlı donanması Orhan Bey zamanında kurulmuştur.
- ⦿ Donanma komutanı kaptan-ı deryadır.
- ⦿ Donanma askerine levent veya azap denilirdi.
- ⦿ Ünlü Osmanlı denizcileri: Barbaros Hayrettin, Salih Reis, Piri Reis, Seydi Ali Reis ve Murat Reis'tir.
- ⦿ Önemli Osmanlı tersaneleri şunlardır: Karamürsel, Edincik, Gelibolu, Haliç, Süveyş, İzmit, Rusçuk, Sinop ve Bursa'dır.
- ⦿ Kullanılan gemiler şunlardır: Çektiri, Karamürsel, Kruvazör, Kadırga ve Mavna'dır.

Osmanlı Ordusundaki Islahatlar

XVIII. Yüzyıl Islahatları:

- ⦿ Humbaracılar Ocağı, Hendesehane (I. Mahmut)
- ⦿ İstihkam Okulu (I. Abdülhamit)
- ⦿ Kara Mühendishanesi (III. Selim)
- ⦿ Deniz Mühendishanesi, Sürat Topçuları Ocağı (III. Mustafa)

Vaka-i Hayriye Öncesi:

- ⦿ Nizam-ı Cedid (III. Selim)
- ⦿ Sekban-ı Cedid (II. Mahmut)
- ⦿ Eşkinici Ocağı (II. Mahmut)

Vaka-i Hayriye Sonrası:

- ⦿ Asakir-i Mansure-i Muhammediye (II. Mahmut)

HUKUK SİSTEMİ

- Osmanlı Devleti'nde hukuk, şeri ve örfi hukuk olarak ikiye ayrılırdı. II. Mehmet Dönemi'nde hazırlanan Kanunname-i Ali Osman (Osmanlı Devleti'ndeki ilk yazılı kanundur.), Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde çıkarılan Kanun-i Kadim, örfi hukukun temellerini oluşturdu.
- Örfi hukuku veziriazam, şeri hukuku ise kazasker denetlerdi. Örfi hukuk, şeri hukuka ters düşmezdi.
- Kazasker hukuku uygular, büyük davalara bakardı. Kadı kararlarına itiraz kazaskere yapılırdı. Kazaskerin de Türk-Müslüman kökenli ve medrese çıkışlı olması gerekiyordu. Kadılar kazaskerlere bağlı olarak görev yapardı.
- Osmanlı Devleti'nde temel haklar Tanzimat Fermanı ile güvenceye alındı. Islahat Fermanı'yla Karma Mahkemeler kuruldu. Hukukta ikilik yaşandı. Abdülaziz Dönemi'nde Mecelle (Medeni Kanun) hazırlandı.

TOPRAK SİSTEMİ

Mülk Toprak

Gelirleri şahıslara ait olan topraklardır. Toprak sahibi toprağını satabilir, devredebilir, miras bırakabilir. Mülk topraklar ikiye ayrılır:

Öşri Topraklar: Müslümanlara ait topraklardır.

Haraci Topraklar: Gayrimüslimlere ait topraklardır.

Mevat Toprak

⦿ Kullanılmayan topraklardır.

Meruk Toprak

⦿ Devlete ait birkaç köy ya da kasaba yararına sunulmuş topraklardır.

Vakıf Toprak

⦿ Gelirleri sosyal hizmet kurumlarına ayrılan topraklardır.

Miri Toprak

Mülkiyeti devlete, kullanım hakkı halka ait olan topraklardır. Satılamaz, devredilemez, kiralanamaz. Kendi arasında çeşitli bölümlere ayrılır. Bunlar;

Malikane Topraklar: Vazifesinde üstün başarı gösterenlere verilen topraklardır.

Yurtluk Topraklar: Gelirleri sınırları koruyan askerlere verilen topraklardır.

Arpalık Topraklar: Emekli İlmiye sınıfına ek gelir getirmesi için verilen topraklardır.

Paşmaklık Topraklar: Geliri padişah hanımlarına ve kızlarına ait olan topraklardır.

Mukataa Topraklar: Gelirleri doğrudan hazineye aktarılan topraklardır. Bu topraklar İltizam sistemi ile ihaleye çıkarılırdı. İhaleyi alan kişiye **mültezim** denilirdi.

Ocaklık Topraklar: Gelirleri kale muhafızlarına ve donanmaya ayrılan topraklardır.

Dirlik Topraklar: Gelirleriyle asker yetiştirilmek şartıyla komutan ve devlet adamlarına verilen topraklardır. Üçe ayrılırdı. Bunlar:

- ▶ **Has:** Gelirleri yüz bin akçeden fazla olan üst düzey devlet adamlarına verilen topraklardır.
- ▶ **Zeamet:** Gelirleri yirmi bin ile yüz bin akçe arası olan ve orta düzey devlet adamlarına verilen topraklardır.
- ▶ **Timar:** Gelirleri üç bin ile yirmi bin akçe olan ve küçük düzeydeki devlet adamlarına verilen topraklardır. (Timar sahipleri yıllık gelirlerinin 3 bin akçesini kendi geçimleri için ayırırlardı. Buna Kılıç Hakkı denirdi.)

TOPLUM SİSTEMİ

Yönetilenler (Reaya)

Yerleşim Durumuna Göre:

- ⦿ Şehirliler
- ⦿ Köylüler
- ⦿ Göçebeler

Millet Sistemine Göre:

- ⦿ Müslümanlar
- ⦿ Ortodokslar
- ⦿ Katolikler
- ⦿ Yahudiler
- ⦿ Ermeniler
- ⦿ Süryaniler

Yönetenler (Beraya)

Seyfiye (Askeri Zümre):

- ⦿ Sadrazam (Vezir-i Azam)
- ⦿ Kubbealtı Vezirleri
- ⦿ Beylerbeyi
- ⦿ Sancak Beyi
- ⦿ Kaptan-ı Derya
- ⦿ Tımarlı Sipahiler
- ⦿ Kapıkulu Askerleri
- ⦿ Leventler
- ⦿ Müsellemeler
- ⦿ Yeniçeri Ağası

İlmiye (Din, Adalet ve Eğitim Zümresi):

- ⦿ Şeyhülislam
- ⦿ Kazasker
- ⦿ Müderrisler
- ⦿ Kassam
- ⦿ Müftü
- ⦿ İmamlar
- ⦿ Müezzinler
- ⦿ Medrese öğrencileri
- ⦿ Kadı
- ⦿ Nakibüleşraf

Kalemiye (Bürokrat Zümresi):

- ⦿ Nişancı
- ⦿ Defter Emirliği
- ⦿ Defterdar
- ⦿ Reis'ül Küttap
- ⦿ Katipler

GİDERLER - GELİRLER

Gelirler

Vergiler (Resm/Rüsûm):

- ⦿ Şer'i Vergi
 - ▶ Öşür
 - ▶ Haraç
 - ▶ Cizye
- ⦿ Örfi Vergi
 - ▶ Çift Resmi
 - ▶ Çiftbozan
 - ▶ Avarız
 - ▶ Ağnam
 - ▶ İспенç
 - ▶ Resm-i Bac
 - ▶ Bennak

► Cerime

- ◉ İltizam gelirleri
- ◉ Gümrük, maden, orman, tarla gelirleri
- ◉ Bağlı beyliklerden alınan vergiler
- ◉ Ganimetler

Giderler

- ⦿ Maaşlar
- ⦿ Savaş giderleri
- ⦿ Bayındırlık ve İmar harcamaları
- ⦿ Acil giderler
- ⦿ Saray masrafları

KAVRAMLAR

Bedergah (Kapıya çıkma): Acemioğlanlar Ocağından Yeniçeri Ocağı'na yükselmedir.

İstimalet: Fethedilen bölgelerde dini hoşgörünün uygulandığı politikalardır.

Mütevelli: Vakıf yöneticisine verilen addır.

Müsadere: Suçlu görülen bir kimsenin malına devletin el koymasısıdır.

İaşecilik: Piyasalarda istenilen kalite ve fiyata yeteri kadar mal bulundurmaktır.

Fiskalizm: Hazineye ait gelirleri olabildiğince yüksek düzeye çıkarmaktır.

Cebelü: Tımarlı sipahilerin gelirlerine göre topladığı ve eğittiği askerler.

Narh: Eksik rekabet şartlarından dolayı fiyatlara müdahale etmedir.

Kaime: 1863'te bastırılan ilk kağıt paradır.

Bank-ı Dersaadet: 1847'de kurulan Osmanlı Devleti'nin ilk bankasıdır.

Beşik Uleması: Bazı devlet adamlarının çocuklarına müderrislik unvanı verilmesidir.

Menzil: Ticaret yolları üzerinde taşımacılığın hızla yapılmasını sağlayan teşkilattır.

Derbent: Ticaret yolları üzerindeki geçitlerde güvenliği sağlayan teşkilattır.

Mekkâri Taifesi: Taşımacılık işlerini meslek edinen gruplara verilen addır.

Hacegi: Uluslararası ticaret seferleri yapan kişilere verilen addır.

VERGİ SİSTEMİ

Örfi Vergiler

Ağnam: Küçükbaş hayvan üzerinden alınan vergiydi.

Avarız: Olağanüstü durumlarda alınan vergidir. Padişah ve divan kararıyla toplanırdı. Ekonomide sıkıntıların artması ile sürekli hale getirilmiştir.

Çiftbozan: Üç yıl üst üste toprağını işlemeyenlerden alınan vergidir. Diğer bir ifadeyle reayanın sipahiye ödediği toprak vergisidir.

Çift Resmi: Müslümanlardan alınan arazi vergisidir.

Pençik Resmi: Savaş esirlerinden alınan vergidir.

Bennak: Yarım çift toprak eken evli çiftçilerden alınırdı.

İспенç: Gayrimüslimlerden alınan arazi (çift) vergisidir.

Resm-i Bac: Alım-satım (pazar yeri) vergisidir.

İhtisab Resmi: Damga, tartı ve ölçü işlemlerinden alınan vergidir.

Derbent Resmi: Köprü, yol ve geçitlerden alınan vergidir.

Mücerred: Yirmi yaşına gelmiş, babasının yanında kalan bekâr erkeklerden alınan vergidir.

Arusane: Evlenen çiftlerde kız tarafının ödediği vergidir.

Gümrük Resmi: Yabancı devletlerden gelen mallar üzerinden alınan vergidir.

Cerime: Dirlik toprakları üzerinde suç işleyenlerden alınan vergidir.

Amediye: Gümrük vergisidir.

Yâve (Kaçgun): Kaybolan hayvanın devlet tarafından bulunması sonucu alınan vergidir.

Canavar Resmi: Gayrimüslimlerden alınan domuz vergisidir.

Bâd-ı Hevâ: Bir kişinin malına verilen zarar sonucu alınan tazminat vergisidir.

Şeri Vergiler

Öşür: Müslümanlardan **onda bir** oranında alınan ürün vergisidir.

Haraç: Müslüman olmayanlardan alınan ürün ve toprak vergisidir. Bu vergi ikiye ayrılırdı. Bunlar:

- ⦿ **Haraç-ı Mukkassem:** Elde edilen üründen alınırdı.
- ⦿ **Haraç-ı Muvazzaf:** Toprak üzerinden alınırdı.

Cizye: Müslüman olmayanlardan askerlik hizmeti karşılığı alınan baş vergisidir.

KAVRAMLAR

Gedik: Dükkan açma hakkıdır.

Lonca: Esnaflar birliğidir.

Naib: Kadı vekilidir.

Muhtesip: Çarşı, pazar denetçisidir.

Tereke defterleri: Mahkemelerde kadının tuttuğu kayıt defteridir.

Tahrir: Ülke topraklarında vergilendirilebilir nüfus ve gelir kaynaklarını tespit edebilmek için gerçekleştirilen sayım işlemidir.

Mühimme defterleri: Divan kararlarının işlendiği defterlerdir.

Hirfet: Loncalara bağlı küçük meslek gruplarına denir.

Çift: Tımar sisteminde köylüye dağıtılan topraklardır.

Pir: Lonca reisi demektir.

Yiğitbaşı: Loncaların güvenliğini sağlayan kişidir.

Yamak: Küçük esnaf gruplarının başka büyük bir esnaf grubuna bağlanmasıdır.

Softa (Suhte/Talabe): Medrese öğrencileridir.

Danışment: Yüksek öğretim düzeyindeki medrese öğrencileridir.

Müderris: Medrese yöneticisidir.

Müid: Müderris yardımcısıdır.

İcazetname: Medrese öğrencilerinin mezuniyet belgesidir.